

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp.....	21
Rozdział I	
Środki przymusu bezpośredniego – zagadnienia ogólne.....	23
1.1. Środki przymusu bezpośredniego w ujęciu historycznym	23
1.1.1. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w średniowiecznej Polsce	23
1.1.2. Przymus bezpośredni w świetle prawodawstwa Rzeczypospolitej szlacheckiej	25
1.1.3. Regulacje prawne z okresu II Rzeczypospolitej	27
1.1.4. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w Polsce po 1945 r.	34
1.2. Pojęcie i funkcje środków przymusu bezpośredniego	43
Rozdział II	
Konstytucyjne i międzynarodowe podstawy stosowania przymusu bezpośredniego.....	65
2.1. Środki przymusu bezpośredniego jako ograniczenie praw człowieka	65
2.1.1. Uwagi ogólne	65
2.1.2. Godność	66
2.1.3. Wolność osobista, nietykalność osobista oraz bezpieczeństwo osobiste	68
2.1.4. Wolność od tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania	72
2.1.5. Prawo do życia.....	75
2.1.6. Wolność przemieszczania się.....	77
2.1.7. Prawo do prywatności.....	79
2.1.8. Nienaruszalność mieszkania	81
2.1.9. Prawo własności	83
2.1.10. Wnioski	84
2.2. Reguły stanowienia i stosowania środków przymusu bezpośredniego	85
2.2.1. Elementy klauzuli limitacyjnej z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP	85
2.2.1.1. Wymóg ustawowej regulacji	87
2.2.1.2. Przesłanki materialne.....	90
2.2.1.3. Proporcjonalność <i>sensu largo</i>	93
2.2.1.4. Zakaz naruszania istoty praw i wolności.....	94
2.2.2. Zasada proporcjonalności a klauzula demokratycznego państwa prawnego.....	95
2.2.3. Wnioski	98
Rozdział III	
Pozakodeksowa regulacja przymusu bezpośredniego	100
3.1. Systematyka pozakodeksowych przepisów normujących środki przymusu bezpośredniego.....	100
3.2. Podmioty uprawnione do używania lub wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego.....	101
3.3. Katalog i sposób zastosowania środków przymusu bezpośredniego	103
3.4. Sytuacje uzasadniające zastosowanie przymusu bezpośredniego.....	112
3.5. Zasady i procedura stosowania środków przymusu bezpośredniego	117

3.6. Dokumentowanie zastosowania środków przymusu bezpośredniego oraz zabezpieczenie dowodów	125
3.7. Wnioski.....	132

Rozdział IV

Środki przymusu bezpośredniego w systemie

prawa karnego procesowego – zagadnienia węzłowe	134
4.1. Uwagi ogólne	134
4.2. Reguły wykładni przepisów procesowych	135
4.3. Środki przymusu bezpośredniego na tle poszczególnych zasad i celów procesu karnego.....	137
4.3.1. Zasada domniemania niewinności.....	137
4.3.2. Zasada prawa do obrony	141
4.3.3. Zasada szybkości postępowania.....	143
4.3.4. Zasada rzetelnego procesu	145
4.3.5. Zasada prawdy.....	148
4.3.6. Zasada legalizmu.....	149
4.3.7. Wnioski.....	150

Rozdział V

Model stosowania środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym

152	
5.1. Zakres ustawowej regulacji stosowania przymusu bezpośredniego w przepisach k.p.k.	152
5.2. Wymuszenie obowiązku poddania się badaniom przez oskarżonego i osobę podejrzaną.....	153
5.3. Wymuszenie obowiązku poddania się badaniom przez pokrzywdzonego	166
5.4. Wymuszenie obowiązku poddania się badaniom eliminacyjnym.....	176
5.5. Czynności zatrzymania rzeczy i przeszukania	181
5.6. Zatrzymanie osoby.....	189
5.6.1. Ujęcie obywatelskie	190
5.6.2. Zatrzymanie właściwe.....	207
5.6.3. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie	216
5.7. Problem zasadności stosowania przymusu bezpośredniego w ramach wykonania pozostałych czynności procesowych.....	223
5.8. Dokumentowanie zastosowania przymusu bezpośredniego w toku czynności procesowych	224

Rozdział VI

Kontrola stosowania środków przymusu bezpośredniego.....

230	
6.1. Konstytucyjne i międzynarodowe aspekty kontroli	230
6.2. Kontrola stosowania przymusu bezpośredniego na poziomie ustawowym.....	232
6.2.1. Pozakodeksowe podstawy kontroli z urzędu.....	232
6.2.2. Kontrola z urzędu w przepisach k.p.k.	238
6.2.3. Pozakodeksowe podstawy kontroli na wniosek.....	246
6.2.4. Kontrola na wniosek w przepisach k.p.k.	256

Rozdział VII

Konsekwencje naruszenia przepisów w przedmiocie stosowania

środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym.....269

7.1. Konsekwencje procesowe w postępowaniu karnym..... 269

7.2. Konsekwencje karnoprawne, dyscyplinarne oraz cywilnoprawne..... 288

7.3. Wnioski..... 297

Zakończenie 300

Bibliografia..... 303

WSTĘP

W dniu 24.05.2013 r. została uchwalona ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Jej zadaniem było kompleksowe i jednolite uregulowanie w ustawie materii z zakresu środków przymusu bezpośredniego. Powyższe założenie powinno eliminować konieczność dodatkowej regulacji komentowanej materii w przepisach ustawy karnej procesowej. Tymczasem uchwalając u.ś.p.b., ustawodawca jednocześnie wprowadza materię środków przymusu bezpośredniego na grunt k.p.k. poprzez nowelizację art. 74 k.p.k. Zasygnalizowana niekonsekwencja zyskuje na sile przy uwzględnieniu dotychczasowych poglądów doktryny postulujących zawarcie norm z zakresu przymusu bezpośredniego w k.p.k.

Przedmiotem niniejszej pracy jest analiza roli, jaką spełniają u.ś.p.b., ustawy resortowe oraz przepisy k.p.k. w realizacji konstytucyjnego wymogu ustawowej regulacji ograniczenia praw człowieka w procesie karnym. Konieczne staje się zbadanie wzajemnych zależności istniejących między normami wskazanych wyżej aktów prawnych oraz ewentualne zasygnalizowanie obszarów wymagających dalszej działalności legislacyjnej ustawodawcy. Wnioski płynące z przeprowadzonych badań pozwolą na realizację celu pracy w postaci odtworzenia modelu stosowania środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym, przy jednoczesnej ocenie regulacji tworzących ten model przez pryzmat jasności, poprawności i kompletności.

Prowadzone wywody zmierzają jednocześnie do weryfikacji tezy o potrzebie zamieszczenia w przepisach k.p.k. dodatkowych regulacji z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego w celu zabezpieczenia wykonania czynności procesowych. Wspomniana teza współgra z założeniem, że przepisy u.ś.p.b. i ustaw resortowych nie pozwalają na jednoznaczne ustalenie, jakie środki, wobec jakich podmiotów i w zakresie jakich czynności mogą zostać zastosowane w postępowaniu karnym, co stoi w sprzeczności z konstytucyjnym wymogiem ustawowej regulacji ograniczeń praw człowieka i wymaga niezwłocznej interwencji ustawodawcy.

Metodologia pracy oparta została zasadniczo na metodzie dogmatyczno-prawnej, teoretyczno-prawnej, funkcjonalnej, historyczno-prawnej oraz fragmentarycznie na metodzie prawnoporównawczej. Zastosowanie znalazła zarówno metoda indukcyjna, jak i dedukcyjna. Dobór metod badawczych jest wynikiem znaczenia kwestii regulacji stosowania środków przymusu bezpośredniego dla praktyki organów ścigania. Stąd w nurcie czynionych rozważań wprowadzie dominuje metoda teoretyczno-prawna oraz dogmatyczno-prawna (*law in books*), z drugiej jednak strony ujawnia się metoda funkcjonalna (*law in action*). Metody teoretyczno-prawna oraz dogmatyczno-prawna realizują się w toku analizy przepisów Konstytucji RP, ustaw resortowych, u.ś.p.b. oraz k.p.k. Autor poszerza zakres badania także o przepisy aktów prawa międzynarodowego, aktów podustawowych oraz o źródła prawa

wewnętrznego obowiązującego w ramach poszczególnych formacji. W pierwszej kolejności analiza przebiega przy zastosowaniu wykładni językowej z uwzględnieniem metody leksykalnej. Następnie przyjętą metodologię stanowi hermeneutyka prawnicza w ujęciu egzegetycznym. Poszukując intencji prawodawcy, w procesie interpretacji autor sięga nie tylko do tekstów aktów prawnych, lecz także do materiałów legislacyjnych.

Metoda funkcjonalna opiera się na analizie opracowań praktycznych dedykowanych funkcjonariuszom służb porządkowych oraz ocen rezultatów obecnie obowiązujących przepisów, w celu odtworzenia skutków aktualnych regulacji z zakresu środków przymusu bezpośredniego. Wyniki analizy przyczyniają się do interpretacji aktów prawnych z uwzględnieniem aspektu praktycznego zastosowania. Płynące stąd wnioski są przydatne przy formułowaniu spójnych i racjonalnych postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda* nie tylko w kontekście teoretyczno-prawnym, lecz również przez pryzmat praktyki stosowania prawa.

Istotne znaczenie zyskuje także metoda historyczno-prawna zarówno w ujęciu pragmatycznym, jak i genetycznym. W celu pozyskania informacji przydatnych do interpretacji obecnie obowiązujących regulacji autor bada kształt uprzednio obowiązujących norm legitymujących do stosowania przymusu bezpośredniego, ukazując tym samym genezę przepisów. Zamiarem zastosowania metody historyczno-prawnej jest dokonanie rzetelnej oceny ujednolicającej roli u.s.p.b. oraz oceny potrzeby szerszego uregulowania w k.p.k. kwestii związanych z użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego.

Fragmentarycznie autor stosuje metodę prawnoporównawczą, sięgając do dorobku doktryny prawniczej innych krajów europejskich w celu weryfikacji tez wysuwanych w pracy. Ponadto poszukując właściwych rozwiązań w zakresie u.s.p.b., bada także przepisy ustaw stanowiących autonomiczną podstawę stosowania przymusu bezpośredniego.